

I TU NO VAS TORNAR

Marceline Loridan-Ivens

Malgrat tot el que ens va passar, saps, jo he estat una persona alegre. Alegre a la nostra manera, per venjar-se d'estar trist, i almenys poder riure. A la gent li agradava això de mi. Però hi ha un canvi. No és pas l'amarguesa, no sóc pas amarga, jo. És com si ja no hi fos, aquí. Escolto la ràdio, les informacions, sé el que passa i sovint em fa por. Ja no tinc un lloc on estar. Potser es tracta de l'acceptació de la desaparició o un problema de desig. Alenteixo.

Llavors penso en tu. Torno a veure aquella nota que em vas fer passar, quan érem allà, un raconet d'un paper ja fet servir, estripat d'una banda, més aviat rectangular. Veig la teva lletra inclinada cap a la dreta, i quatre o cinc frases que ja no recordo. Estic segura d'una línia, la primera, «Estimada filleta», també de la darrera, la teva signatura, «Shloïme». Del que hi havia entre les dues, no en sé res. Faig memòria, però no me'n recordo. Faig memòria, però és com un forat i jo no hi vull pas caure. Llavors em desvio cap a altres qüestions: D'on vas treure aquell paper i aquell llapis? Què vas prometre a l'home que va portar aquell mis-

satge? Avui pot semblar que no tingui importància, però aquell full doblegat en quatre, la teva lletra, el pas des del teu missatger fins a mi, provaven en aquell moment que nosaltres encara existíem. Per què no me'n recordo, doncs? Només me'n resten Shloïme i la seva estimada filleta. Van ser deportats alhora. Tu a Auschwitz, jo, a Birkenau.

La Història, a partir d'aleshores, relliga aquests noms amb una sola etiqueta. Auschwitz-Birkenau. N'hi ha que només diuen Auschwitz, el camp d'extermini més gran del Tercer Reich. El temps esborra el que ens separava, ho deforma tot. Auschwitz era al costat d'un poblet, Birkenau, al camp. Calia sortir per la gran porta amb el comando de treball corresponent per adonar-se de l'existència de l'altre camp. Els homes d'Auschwitz ens observaven tot dient-se: «És allà on les nostres dones, les nostres germanes, les nostres filles han desaparegut, allà, on tots plegats acabarem a les cambres de gas». I jo mirava cap a on eres tu i em preguntava: «Això és el camp o és el poble? Ja se l'han endut al gas? Encara és viu?». Entre nosaltres hi havia tot de camps, de blocs, de torres de vigilància, de filferros espinosos, de crematoris i, per damunt de tot, la insostenible incertesa del que estava passant a l'altre. Era com estar separats per milers de quilòmetres. Tot just tres, diuen els llibres.

No eren gaire nombrosos els detinguts que podien circular de l'un a l'altre. El teu home era l'electricista que ens canviava les poques bombetes dels nostres blocs foscos. Va aparèixer un vespre. O potser era un diumenge a la tarda. En tot cas, jo hi era quan va passar, vaig sentir el meu nom, Rozenberg! Va entrar i va demanar per Marceline. «Sóc jo», li vaig respondre. Va allargar-me el paper tot dient-me: «És una nota de ton pare».

Només teníem uns quants segons de temps, ens haurien pogut matar per aquest simple intercanvi. I jo no tenia res per respondre't, ni paper, ni llapis, els objectes havien desertat de les nostres vides, s'amuntegaven als hangars on treballàvem, els objectes pertanyien als morts, nosaltres érem esclaves, només teníem una cullera entortolligada en una costura, ficada en una butxaca o agafada en una corretja lligada a la cintura. I un tros de tela arrencada de la nostra roba o un cordillet trobat per terra, per penjar-hi el nostre bol. Llavors vaig treure la peça d'or que havia robat durant la tria dels vestits. Vaig descobrir-la en una vora, dissimulada com un tresor de pobre, la vaig embolicar en un petit estrip de roba, no sabia pas què fer-ne, on amagar-la ni com intercanviar-la en el mercat negre del camp. Vaig allargar-la a l'electricista, volia que te

la donés, tenia por que me la robés, tothom robava, al camp, al bloc sempre se sentien crits d'«Algú m'ha robat el pa!», llavors vaig balbucejar en una barreja de jiddisch i alemany après al camp, que si tenia la intenció de quedar-se-la, almenys que t'è'n donés la meitat. Vas rebre-la? No ho sabré mai. Vaig llegir la teva nota allà mateix, en aquell moment, n'estic segura. No la vaig ensenyar a ningú, però no deixava de dir al meu voltant: «El pare m'ha escrit».

Altres paraules teves també m'assetjaven en aquells moments. Ho recobrien tot. Les havies pronunciades a Drancy, quan encara no sabíem on anàvem. Com tots els altres, repetíem «Anem a Pitxipoi», aquest mot jiddisch que designa un destí desconegut i sona agradable a les orelles dels nens, que el repetien per parlar dels trens que se n'anaven. «Se'n van a Pitxipoi», deien, tot vocalitzant per assegurar-se del que els adults els havien apuntat. Però ja no era cap nena, jo. M'havia fet gran, tal com es deia. Al castell, havia canviat la decoració de la meua habitació, havia interromput els meus somnis, m'havia acomiadat de les joguines, havia dibuixat tot de creus de Lorena a la paret i havia col·locat damunt el meu escriptori blau cel els retrats de la primera guerra, Hoche, Foch, Joffre, abandonats al graner per l'anterior propietari.

Te'n recordes, que la directora de l'escola d'Orange t'havia cridat? Havia trobat el meu diari íntim embrutit amb rumors i retrets contra la Vigilant General i determinats professors, però sobretot ple de veritable passió gaullista. «La seva filla passarà pel consell de disciplina, val més que se l'emporti de l'escola», havia dit per protegir-nos. I et va lliurar el meu diari. Vas llegir-lo i vas descobrir-hi que estava enamorada d'un noi. Me'l trobava a l'autobús que ens portava a Bolena després d'escola; cada setmana li donava els meus tiquets del pa, i, a canvi, em feia els deures de mates. No era jueu. Vas deixar de parlar-me durant dos mesos. Havíem arribat al moment de barallar-nos, tal com és normal entre un pare i la seva filla de quinze anys.

Aleshores, a Drancy, sabies bé que no se m'escapava res del vostre posat greu, el dels homes, ajuntats al pati, units per un murmuri, pel mateix pressentiment que aquells trens s'allunyaven cap al gran Est i cap a aquelles contrades de les quals havíeu fugit. Et deia: «On sigui, treballarem i ens podrem trobar els diumenges». M'havies respost: «Tu potser tornaràs perquè ets jove, jo no tornaré pas». Aquesta profecia va inscriure's en mi tan violentament i tan definitivament com el número de registre 78750 al meu avantbraç esquerre, unes quantes setmanes més tard.

Malgrat jo mateixa, la profecia es va tornar una companya temible. De vegades m'hi repenjava, me n'agradaven els primers mots quan, una per una, les meves amigues –i les que no ho eren– anaven desapareixent. Més tard, la vaig rebutjar, detestava allò de «jo no tornaré pas» que et condemnava, que ens separava, que semblava oferir la teva vida a canvi de la meva. Jo encara era viva, i tu?

Va haver-hi aquell dia en què ens vam creuar. El meu comando havia anat a picar pedra, estirar vagonetes i cavar rases noves de la carretera que duia al crematori número cinc; avançàvem, com sempre, en fileres de cinc i tornàvem cap al camp; era una mica més tard de les sis de la tarda. Saps que aquell moment no solament ens pertany a nosaltres? Que figura en els records i els llibres dels que van sobreviure? Perquè tots els somnis de retrobaments van sorgir al camp industrial de la mort, tots els cossos dels nostres encara drets van tremolar quan ens vam veure, vam sortir de les nostres fileres i vam córrer l'un cap a l'altre. Vaig llançar-me als teus braços; vaig llançar-m'hi amb tot el meu ésser; la teva profecia era falsa: eres viu. Des del primer moment haurien pogut classificar-te com a inútil, tenies una mica més de quaranta anys, una hèrnia de les dolentes a l'engonal que t'obligava a portar

un braguer, una llarga cicatriu al polze hereva d'una ferida a la fàbrica, però encara eres prou fort per servir-los d'esclau, com jo. El teu paper era el d'un viu, no pas el d'un mort, estava tan contenta de veure't! Vam retrobar-nos l'olor, el tacte, el cos estimat, aquell instant ens costaria car, però va interrompre durant uns quants segons preciosos el guió implacable escrit per a tots nosaltres. Un SS em va colpejar, em va tractar de puta, perquè les dones no ens podíem comunicar amb els homes. «És la meva filla!», cridaves tot tenint-me encara agafada. Shloïme i la seva estimada filleta. Tots dos érem vius. El teu raonament ja no s'aguantava, l'edat no hi tenia res a veure; al camp no existia cap lògica, només comptava l'obsessió d'ells pel número; tothom es moria més aviat o més tard, ningú no se'n sortiria. Vaig tenir el temps just de donar-te el nom del meu bloc: «Sóc al 27B».

Em vaig desmaiar sota els cops, i quan vaig recuperar la consciència tu ja no hi eres, però tenia a la mà un tomàquet i una ceba que acabaves de fer-m'hi lliscar com qui no vol la cosa, el teu esmorzar segurament, vaig amagar-ho a l'instant. Com era possible? Un tomàquet i una ceba. Aquelles dues verdures amagades contra mi ho restablien tot de nou: jo era la filla i tu el pare, el protector, l'alimentador, l'ombra

d'aquell director d'empresa que fabricava jerseis a la seva fàbrica de Nancy, l'ombra d'aquell home un pèl esbojarrat que ens va comprar un castellet al sud, a Bolena, i m'hi va dur un dia amb posat tot misteriós, en un carret de cavall, tan content de la seva sorpresa, que em vas preguntar: «Què és el que desitges més del món, Marceline?».

L'endemà, els nostres comandos van tornar a creuar-se. Però no vam gosar bellugar-nos. Vaig veure't de lluny. Eres allà, doncs, tan a prop de mi, magre i flotant dins d'un vestit ratllat, però encara com un màgic, com un home capaç de fer-me obrir uns ulls com taronges. D'on havies tret aquell tomàquet i aquella ceba que havien fet un encanteri al meu estómac i al d'una amiga? Només disposàvem d'una aigua calenta i tèrbola a l'hora de llevar-nos, de la qual en guardava una part per rentar-me una mica; una sopa al migdia, una ració de pa al vespre, amb, un cop per setmana, de vegades, la rodanxa grisa de falsa llonganissa, la culleradeta de melmelada de remolatxa escampada en dues llesques. On havies aconseguit el paper per escriure'm? No teníem res ni tan sols per eixugar-nos a les latrines. Estripava de mica en mica els calçotets bruts d'home que m'havien llançat a la cara quan vaig arribar, contenta de

poder-los escurçar a poc a poc per eixugar-me el cul; em feia vergonya.

No sé pas quant de temps separa aquests dos moments, aquests dos signes, els darrers. Força mesos, em sembla. Potser menys. Havies retingut el número del meu bloc, el primer de la renglera més pròxima al crematori, i em vas fer portar el missatge. No vas pas signar «Papa», sinó amb el teu nom, i en jiddisch, Shloïme, que havia esdevingut Salomon a França. Havies retornat a la teva terra natal, que no havia pas esperat els nazis per posar-se a perseguir els jueus; segurament tenies necessitat d'afirmar la teva identitat, el teu judaisme, en aquell univers on no érem més que «stücke», bocins. Fins i tot és possible que al camp t'haguessis trobat amb pares, cosins de Polònia, que et deien així: Shloïme. Encara avui, quan sento a dir «Papa», m'espanto, fins i tot setanta-cinc anys després, encara que sigui pronunciat per algú que no conec de res. Aquest mot va sortir de la meua vida tan aviat que em fa mal; no el puc dir si no és en el meu fur intern, sobretot res d'articular-lo. Sobretot res d'escriure'l.

Em vas suplicar que visqués, que fes cas del teu missatge. Són paraules comunes, que dicta l'instint, les úniques que resten als homes de seny que ja no entreveuen l'endemà. Va caldre que conjuguessis aquests

verbs en imperatiu. Probablement, no vaig creure'm el que m'escrivies. Almenys, no tant com em vaig creure un tomàquet i una ceba. Ens havien abandonat les paraules. Teníem gana. Tenia lloc la massacre. Jo havia oblidat fins i tot la cara de la mama. Llavors, pot ser que la teva nota em donés massa escalfor de cop, massa amor; me la vaig empassar tan aviat com la vaig llegir, com una màquina que tingués gana i set. Després, la vaig esborrar. Pensar-hi massa era deixar que vingués el sentiment de mancança, que et torna vulnerable, desvetlla els records, afebleix i mata. A la vida, la de debò, un també oblida, un també deixa lliscar, un tria, un es refia dels sentiments. Allà dins és al contrari, un perd ja d'entrada els punts de referència de l'amor i la sensibilitat. Et glaces a l'interior per no morir. Ja saps com es contrau, l'esperit, allà dins, com el futur dura cinc minuts, com es perd la consciència d'un mateix.

No et vaig demanar mai de socórrer-me. I quan pensava en tu, veia el meu germà petit de quatre anys de qui ja no recordava el nom, en Michel, aferrat a tu. No se separava mai de tu ni un segon, abans del nostre arrest; allà on anaves, s'estava a coll, ben agafat, o a terra, la seva mà en la teva, com si tingués por de perdre't. Potser amagava en la seva silueta de nen petit una mica de mi mateixa. *Era una altra manera de cridar*

algú. Jo era la teva filleta. Encara l'era, a quinze anys. Sempre ho som, a qualsevol edat. Vaig tenir tan poc temps per proveir-me de tu...

Des del meu bloc veia els infants que anaven pel camí de les cambres de gas. Recordo una nena arrapada a la seva nina. Tenia la mirada perduda. Darrere seu, probablement uns quants mesos de terror, de sentir-se acorralada. Acabaven de separar-la dels pares, aviat li arrencarien el vestit. Ja s'assemblava a la seva nina inerta. La mirava. Jo sabia tot el que hi ha de trastorn i d'angoixa al cap d'una nena; tot el que hi ha de determini en la seva mà agafant ben fort la nina, no n'estava pas tan lluny, jo; uns quants anys abans, amb una maleta, un banyador a l'interior i també una capseta de mosques.